

VOX VRBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Semel in mense prodit

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est:

In Italia: Libellarum 6;

ubique extra Italiam: Lib. 9 (Doll. 1.80; Sh. 7; M. 7; Rubl. 4; Coron. 9)

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem

Commentarii VOX VRBIS possessorem et administratorem

ROMAM - Piazza del Gesù, 48 - ROMAM

Subnotatio fieri potest:

IN GALLIA

apud

Librairie Gamber

Paris

Rue Danton.

IN ANGLIA

apud

Burns and Oates

London W.

28, Orchard Street.

IN RUSSIA

Varsaviae Polonorum

apud

Gebethner et Wolf

Rakewskie Przedmiescie, 15.

„Kronika Rodzinna „

Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN CANADA

apud

Librairie Granger Frères

Montreal

1690, Rue Notre-Dame.

Gratuito sumptuum aestimatio fiet.

utique sibi cupit.
mittantur, res praecise indicando quas
stratorem (Romam, Piazza del Gesù, 48)
Mandata ad Vocis Urbis admini-

ut solennius.
plis, tum in oratoris ad res divinas
pellecilem omnem, qua tum in tem-
stratio recto tramite suppeditat su-
Commentarii Vox Urbis admini-

SUPPELLEX AD RES DIVINAS

Saturio. Comodia latinis versibus conscripta
a IOANNE BAPTISTA FRANCESIA. (In Indis
litterarum optima titronibus scenice agendi
exercitatio). — Ven. lib. 1.

Fabulae selectae Ioannis La Fontaine latine
conversae a FRANCISCO XAVIERIO REUSE,
C. SS. R. — Ven. lib. 1,25.

PETRI ANGELINI Lollius sive De proreeta la-
tinitate. — Ven. lib. 1,50.

Apuđ Comm. VOX URBIS ad-
ministratorem (Romae, piazza del
Gesù, 48), quae sequuntur opera ve-
numdantur, per Commentarii ipsius
paginae iam vulgata:

Diversorium magnum, cui a Minerva nomen (de la Minerve)
ROMAE, Piazza della Minerva
Diversorium inter optima Romae, in Urbis centro, recens omnino instauratum et commodis omnibus instructum.
Saeclum pro Sacerdotibus ad sacra litanda
LEOPOLDUS SCOTTI, moderator.

Franciscus Giapponi et Soc.
OFFICINA
ANAGLYPTIS, GEMMIS CONCHISQUE
CAELANDIS
PRAESERTIM IN REDDENDIS FIGURIS
PHOTOGRAPHICE EXPRESSIS
Diligentia in opere.
Temperantia in pretio.
ROMAE, Via Sistina, 129

Gulielmus Gaudenzi

ROMAE

Tor Sanguigna, 2-3 - Via Coronari, 1

cuique suppeditat coronas, numi-
smata, Christi crucifixi effigies, San-
ctorum imagines tum in sculptas tum
omnibus modis impressas, metallis
caelata opera ad sacra vel ad reli-
quias reponendas, pietatis libros, om-
niaque in Puellarum Mariae usum;
pulcherrarum artium specimina, mu-
siva, caelatas sculptas gemmas et si-
milis; quorum maximum apparatus
possidet.

Galliae atque Hispanice loquitur.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

In optimis studiis lente festinandum.

Commentationes philologicae. — De Tacito Tiberii iudice.

De poësi Macaronica Nicolai Capassi.

Horrida Barcinone admissa in hebdomada terroris, ultima mens Iulii ann. M CMIX.

Paroemia sive Adagia: Quarta luna natus. — Albae gallinae filius. — Cornutam bestiam petis.

Colloquia latina. — Invisitur aeger.

Ventatio autumnalis.

Acta Pontificia. — Sanctissimi Domini Nostri Pii divina providentia Papae X litterae encyclicae octavo exeunte saeculo ab obitu S. Anselmi doctoris.

Ex SS. Congregationibus Romanis sententiae novissimae selectae.

Diarium Vaticanum. — Coram SSmo admissiones. — Pontificiae electiones. — Vita functi viri clariores.

Annales. — Cretensis quaestio. — Mauritanum bellum.

Publici per orbem coetus legibus ferendis.

Per orbem.

Ioci.

Aenigmata.

Aegyptii. — Caroli M. Rosinii Comoedia. (Recognovit I. F.).

IN OPTIMIS STUDIIS LENTE FESTINANDUM

Gloriantur nonnulli nostrae aetatis homines, paucis annis et perexiguo labore facile esse magnam sibi doctrinae laudem comparare. Quin etiam hoc libere affirmant, hominis vitam non brevem admodum esse, ut putavit Hippocrates, ad unam vel alteram disciplinam assequendam; sed diuturnam quoque satis et bene longam ad amplissimum illum disciplinarum orbem obtinendum, quem Graeci encyclopaediam dixerunt: tot videlicet esse hodie discendi subsidia prompta atque parata, tam amplam librorum supellectilem, tot publica ubique gymnasia et nobilissima litterarum emporia patere, ut nisi quis ingenio sit omnino destitutus, aut summam ad ignaviam proiectus, brevi possit praeclaros in omni liberalium artium genere progressus facere. Quae quidem si vera sunt, ab istis quaero, qui tandem fiat, ut in tam obvia atque expedita discendi ratione, tam pauci nihilominus reperiantur, qui non dico universum illum disciplinarum circulum ingenio complectantur, sed in una vel altera disciplina inter ceteros longe praestent, et quasi primos ordines ducant? Nemo profecto non videt, communi experimento refelli inanem istorum hominum credulitatem, aut nimium, ne durius agere videar, blandiendi cupidae iuventuti desiderium. Multo enim labore multisque vigiliis, si vera fateri velint, opus est ad solidam doctrinae laudem consequendam. Nec quicquam est, mea sententia, quod studiosis adolescentibus officiat magis quam immatura et praeceps studiorum ratio. Quandoquidem si ulla alia in re, certe in optimarum artium studio, ut veteri proverbio dicitur, est lente festinandum.

At vero dum immaturam et plus aequo festinatam studiorum rationem reprehendere instituo, nemo sibi persuadeat, eorum mihi probari consilium, qui in levioribus studiis adolescentes diutissime detinent, ut ad unam exempli gratia Latinae linguae institutionem complures anni, immo integra hominis aetas vix satis esse videatur. Tantum abest, ut istorum sententiam laudem, quin illam potius nullo modo ferendam esse iudico. Nam ut de ipsius Latinae grammaticae rudimentis exemplum sit, quid est per hominum fidem immensa illa regularum, appendicum, scholiorum monitionumque farrago, quam ad torquenda puerorum ingenia usque adeo exaggeravit cerebrosa ista grammaticorum natio? Quid tot ambages ac subtiliores observationes, quae non Latinae linguae castitatem, sed tricas et spinas bene longas continent potius, in quibus miseri adolescentes potissimam aetatis partem traducere coguntur? Amputetur aliquando tot luxuriantibus ramis abundans ipsamet latine loquendi ars; puerisque tradatur angustis et rationabilibus circumscripta finibus grammaticae facultatis institutio: nae ego amens sim, nisi minori cura et perbrevis tempore pueri ipsi latinum sermonem integrum ac purum expedite loquantur; quos hodie post tot labores atque aetate grandiori vix balbutientes audimus. Quod quidem de longioribus grammaticorum commentationibus sic dictum volo, ut de dialecticis pariter, de physicis, de theologicis ipsis aliisque gravissimis facultatibus non minus intelligatur. Quandoquidem ingeniorum luxuries tantam in singulas disciplinas propaginem subtilitatum inexit, ut sapientissimi cuiusque iudicio nihil iam

T. et G. Fratrum Parisi

ROMAE in ITALIA
in foro Campi Martii, 6

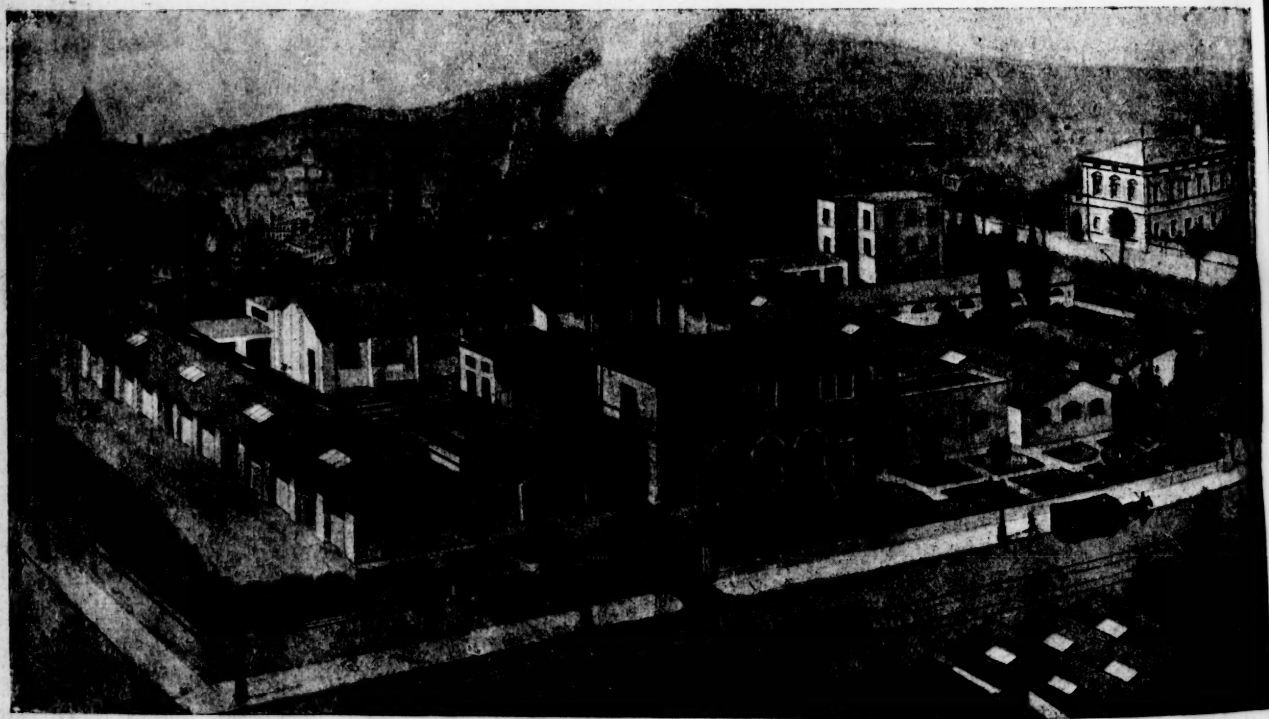

Vincentius Rigacci
officinae conditor
an. 1789.

PONTIFICIA OFFICINA CANDELARUM AD SACRA

cui Summi Pontifices PIUS IX, LEO XIII, PIUS X
honores addidere

*Candelae ad Sacra in Americas, in infimam Africam, apud Indos, Sinenses, Iaponios
atque in Australiam exportantur.*

Novarum earumque latissimarum aedium prospectum damus, quas Fr. Parisi ad Candelas ad Sacra cereasque faculas ad noctem fabricandas recens in Urbe a solo excitarunt, et cuique visitandas praebent per tesseram gratuito apud ipsorum centrale officium, Romae in foro Campi Martii, 6, petentibus distribuendam.

Candelarum « tipus oeconomicus » perfectae exustionis venit lib. (*francs*) 225 centenis Kgr. — Merx nullo iubentis impendio in omnes orbis portus mittitur, dummodo trecentis saltem cerae Kgr. constet.

Colligationes ab officina Parisi adhibitae eae sunt, quae deserti traiectionem in camelorum dorso (viginti dierum iter) facillime perferant.

Commercium epistolare habetur Italica, Latina, Gallica, Anglica, Theutonica, Hispanica lingua.

quam fore etsi ingenio praestantem, qui exiguo tempore, aut modico labore assequi possit id, ad quod obtinendum superiori memoria viri ab ingenio prope facti et optimis artibus instructissimi spatium aetatis omne consumpserunt.

(Ad proximum numerum).

P. LUCENSIS.

COMMENTATIONES PHILOLOGICAE

DE TACITO TIBERII IUDICE

Pauci in antiquitatis memoria viri tam acrem tamque subtilem et omnia minima rimantem sui censorem nacti sunt quam Caesar Tiberius Tacitum, qui non satis habuit uno loco separatim (*Ann.* VI, 51) continua oratione ingenii morumque Tiberii descriptionem exhibere, sed per primos sex *Annalium* libros (quorum pars intercudit) Tiberii historiae destinatos nullam fere occasionem praetermittit, quin in singulis quibusque imperatoris actionibus, quas refert, ita suum interponat iudicium, ut, quibus rationibus et consiliis adductus Tiberius hoc illudve fecerit, indagare adeoque ex illius animo elicere velle videatur. Quam autem hoc modo imperatoris effigiem exsculpsit, ea sane idonea est ad legentis animum odio et horrore Tiberii afficiendum. Namque videmus principem vel potius tyrannum in omni simulationis et dissimulationis arte probe exercitatum et perfectum, tum in cives tum in suos familiares crudeliter saevientem, denique nullo non abiectissimarum libidinum genere immersum et ingurgitatum, ut vix supersit, quo taetrior ac detestabilior species effici possit.

Haec tamen imago per multa saecula non solum pro vera et ad vivum expressa habita est, sed tantam apud posteros artificii nomine admirationem habuit, ut fere nemo a Taciti iudicio dissentire auderet. Qui autem recentiori aevo crisin aliquam adhibentes liberius de ea re pronuntiarent, valde id verecunde, haesitanter et restricte fecerunt. Quorum sententias hac fere formula complecti licet: « Tacitum arduum opus suscepisse, ut Tiberii ingenium tortuosum et ad cogitationes linguae ope celandas accommodatum explicaret. Quod quum faceret, potuisse quidem accidere, ut hic illic aequo plus simulationis et doli actionibus imperatoris subesse opinaretur, sed in universum aestimanti relationem Taciti, quippe qui Tiberium penitus perspexisset, debere veracem videri ».

Nostris demum diebus exortus est, qui argumentis undique collatis vehementius Taciti auctoritatem im-

pugnaret. Fuit is Adolphus Stahr, qui in libro, quem de Tiberio scripsit (Berolini 1863), copiosis demonstrationibus utens plane aliam et a Tacitea modis omnibus diversam imaginem Tiberii proposuit, scilicet ut imperatoris egregii et inter paucos de imperio Romano bene meriti. Neque vero, ut fere fit in tali re, defuerunt, qui paulo postquam Stahr's liber in lucem prodierat, Taciti causam strenue agendam susciperent eiusque fidem intemeratam sustinere studerent. Quorum dux et coryphaeus exstitit Eduardus Pasch libro edito Altenburgi an. M DCCCLX VI.

Duae igitur in manibus sunt sententiae adversis frontibus pugnautes, quarum utri adstipulandum putamus? Scio equidem auream illam mediocritatem, trito proverbio iactatam, in litterariis certe rebus non semper recto talo stare, sed nonnunquam consultius esse unam aut alteram partem aperte et sine tergiversatione amplecti, verumtamen hac in causa re diligenter perpensa huc mea redit sententia: utrosque adversarios nonnihil vidisse veritatemque, quam quaerimus, in medio sitam esse, ita tamen, ut aliquanto propius absit ab eis, qui de integra Taciti fide addubitent.

Iam quae me causae, ut ita sentirem, commoverint, strictim exponam. Post Tiberii mortem homines ad acerba de eo iudicia pronos fuisse credibile est. Erat enim in Tiberio quaedam ingenii tristitia ac morositas, abhorrens a publicis pompis et spectaculis et aliis eiusmodi nugis, valde discrepans ab Augusti comitate, vana illa quidem et futili, sed quae tamen plebeculae animos alliceret et deleniret. Neque eos, qui ante Tacitum res Tiberii scripsere, minus infense de eo iudicavisse memorabilis testatur ipsius Taciti locus (*Ann.* IV, 11): « Neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, ut Tiberio (mortem Drusi) obiectaret, *quum omnia alia conquirerent intenderentque* ». Atque ipsum Tacitum, qui natura ad severitatem et tristitiam compositus e priorum auctorum fontibus hausisset et ipse Neronis et Domitiani tyrannidem expertus esset, ad hominum actiones in deterius interpretandas proclivem fuisse cum per se consentaneum est, tum omnia eius historica opera perspicue docent. Quid igitur mirum, si etiam in Tiberio iudicando omnia atra videre sibi visus est? Hinc illud Taciti studium in hominum animos introspectendi, quorum se praecipuum quendam exploratorem et scrutatorem voluit, hinc illa indefessa curiositas recondita nescio quae et arcana Tiberii consilia vestigandi. Quo in negotio quis non videt modum facile excedi posse? Nam si vel aequalium animos tentare et abditas eorum cogitationes quasi divinare admodum lubricum est, quid de eo dicemus, qui in mente hominis pridem mor-

utilius magisque necessarium esse videatur, quam eas quasi ad vivum resecare. Quamobrem ego nunquam eos bonarum artium professores laudaverim, qui nimia quadam docendi intemperantia ducti singula quaeque student subtilius copioseque enucleare, ut nihil praeterea supersit dicendum, vel cogitandum; quique non id quaerunt, ut ad doctrinam veram et solidam iuventuti facem praeferant, sed illud potius, ut rerum ubertate et dicendi copia magnam sui moveant audientibus admirationem. Qui si gloriolam istam pluris quam iuventutis ab se recte in studiis instituendae laudem faciunt, certe sunt reprehendendi.

Verum, si quis forte putet, quum unam vel alteram disciplinam a me nominari audiat, leve aliquid, aut parvi negotii provinciam dici, is vehementer errat. Quemadmodum enim maximorum montium altitudo procul intuentibus minus conspicua esse solet; ubi vero ab ea propius absumus, tum apparet quanta demum illa sit, et quam in sublime assurgat; ita fere nemo prospicit quam excelsum atque arduum sit cuiusque doctrinae fastigium, nisi illud cominus contempletur, et quam proxime ad ipsum accedat. Praestat itaque liberalium artium naturam earumque altitudinem atque profundum paulisper inspicere. Studia eloquentiae vix attingam, exstant enim in oculis omnium quae multa M. Tullius, Fabius Quintilianus et Dionysius Longinus ad perfectam absolutamque dicendi rationem esse maxime necessaria doctissimis monumentis tradiderunt. At vero philosophia, quae primo nobis occurrit, in quantam, Deus immortalis, latitudinem sese explicat? in quot partes ac membra veluti magnum doctrinae corpus distributam videmus, quae singula multiplicem eruditionem comprehendunt? Nam ut dialecticae artem, quae sane suas habet subtilitates et anfractus bene multos, praeteream; quanti ingenii ac laboris est, rerum omnium, quas oculis intuemur, quaeque in terris vel in aqua gignuntur, sive in aëre ex elementorum conflictu procreantur, causas penitus abditas retrusasque perquirere? Quot profecto in hac una naturae contemplatione arcana latent, de quibus et veterum philosophorum placita consulenda et experimenta recentiorum ad examen saepius sunt revocanda? Equidem nemo hactenus fuit, qui certo definire, aut satis explicare potuerit et magnetici lapidis ad caelestem polum conversiones et originem fontium et admirandam fulminum celeritatem et vim ac sexcenta eius generis alia. Tu vero vix auditis aliquot de materia et forma opinionibus, vix nonnullis de causarum numero atque ordine quaestiunculis delibatis, te continuo physicum praedicas et universae naturae interpretem sapientissimum?

At vero profundiores, inquiunt, naturae notitiam iis ultro relinquimus, quibus per omnem vitam in eiusmodi studiis otiari vacat. Nobis autem, qui ad gravissimas facultates, ad iurisprudentiam, ad medicinam, vel theologiam properamus, abunde est primoribus labris isthaec degustasse et extremis, ut dicitur, digitis attigisse. Praeclare quidem. At metaphysicae studium, quod viri sapientes tanti fecerunt, atque ethica, quae disciplina morum vitaeque civilis magistra habita semper fuit, omnino superfluum? Quid multa? Honestissimas siquidem eius generis disciplinas quasi otiosas occupationes aestimant, et tanquam figmenta a male feriatis hominibus exco-gitata negligunt atque praetereunt. Non erat ergo, cur tam multa sapientissimus Socrates de virtutibus ac vitiis disputaret. Non erat, cur Plato atque Aristoteles, cur antiqui tot ac recentiores viri doctissimi tam ampla de singulis philosophiae partibus scripta posteritati relinquerent, si in illis nihil excellens, nihil egregium, nihil denique bonae frugis inveniretur. Age vero ad medicorum scholas advolent cursores isti studiorum. Graecas, credo, litteras, quibus ipsa medendi ars principium sane debet et incrementum, intime norunt. At vereor, ne latinas quidem, imo sui ipsius quisque civitatis satis intelligant. Caelestium corporum motus, opinor, et quam in haec nostra inferiora vim habent, probe tenent. Quid ad medicum, inquiunt, sidera? Nos morborum originem eosque depellendi rationem, non stellarum ortus et occasus inquirimus. Atqui Hippocrates et Galenus, medicorum principes, ut alios omittam, hanc ipsam astrorum scientiam ad morborum curationes suscipiendas, aut etiam praetermittendas, ad crises internoscendas, ad exitus bonos vel malos praenunciandos esse maxime necessariam affirmant. Et vero paucis explicari non potest, quam multiplicem rerum notitiam postulet ars ceterarum omnium periculosissima. Quis enim ignorat quam intimam arctamque habeat medendi facultas cum anatomia, cum botanica, cum optica, cum mechanica aliisque bonis artibus societatem? Quae si forte negligantur, nullum maius reipublicae malum, aut luctuosius communi saluti periculum accidere potest. Hinc enim fit, ut homines nullis eiusmodi studiis informati ad usum atque exercitationem eius artis temere irrumpant, quae quum per se sit maxime periculosa, nisi recte adhibeatur, evadit longe omnium perniciosissima. Et mirabitur quisquam, si id temporis in tanta quidem medicorum turba unum plerique omnes medicum quaerant? Verum plura dixi, quam volueram, de isto hominum genere, quocum dimicationem suscipere est valde periculosum. Illud mihi satis est cuique ob oculos ponere, medicinam arduam et negotii plenam esse provinciam; nec quem-

mirum Capassus, multa exercitatione usus optimisque in studiis nutritus, eo acriter tetendit, ut egregius semper evaserit, quidquid sumpserit tractandum. Rem ita se habere, testimonio certo confirmant quae de eius ingenio viri eruditi omni aetate iudicaverint, in quibus praesertim illa Vici insignia mihi videntur:

*Dives qui omnigenae eruditionis,
Felix ingenio, rotundus ore,
Astricto es celebris stilo, et soluto.*

Nam Vicus, quem Capassus « patriae decus » appellabat (1), neminem eo nec iucundiores nec cariores habuit, adeo ut « socium suorum ocellae » propensa voluntate salutaverit. Adde autem quod acute optimeque praefatus est qui varia Capassi studiorum monumenta collegit: « Tanta sane curarum varietas nihil illi morae fuit, quin seriis musarum otia quoque misceret, in quibus is certe fuit, qui scribendi elegantia, sententiarum gravitate ac nitore, Latinorum atque Italorum poetarum imitatione, nulli fuit secundus ».

Bernardus de Ambrosio, clarissimus in Universitate neapolitana iuris professor, cui Nicolaus de Rosa, episcopus puteolanus, Capassi scripta revidenda commisit, haec de iis non dubitavit asserere: « Ac Poetica praesertim nunc typis mandantur, in quibus dum serio agit, Virgilianae maiestatis apicem, dum ludit, festivitatum facetiarumque penitissimos inoffenso pede attingit recessus. Volupe autem est videre eum Graeca, Latina, Itala, Fidentiana, Merliniana, Neapolitana non unius generis carmina condentem et cuiusvis linguae genium continuo in succum et sanguinem convertere, et orationis decorum perpetuo servare, et quod de Caesare Tullius scribit, sale vero et facetiis omnes vincere ». Namque sales et lepores, quos poeta grumensis continuo suis scriptis inspergit, nota sunt quaedam poetici sui generis haud parvi existimanda, quae proprius in macaronicis speciminibus effulget. Quid de illis lepidis dictis iocisque liberalibus, in quae vel ad singula vestigia incurrere te oportet? Quid concinnius facetiusque carmine *De Curiositatibus Romae*, quod inde a primis verbis nos hilarat? Nonne rumperis cachinno, dum versuum gravitate argumenti enuntiationem legis?

Si macaronicae poesis illud praecipuum est ut, salibus materiam exornando, nostri risum captet, ecquid iis aptius significantiusque quae Capassus tradidit? Casus in quem Zimaeus infelix, omni spe deiectus, incidit, Ricciardi historiam, tristem sane ac periculorum plenam, exsuperat; Romani, fame compulsi atque exagitati, lintres onerarias prope oras Tiberis expectant, velut functorum animae scapham Stygii senis; nomen Urbis, vixdum auditum, terrorem incutit; pedites qui per vias Romae, male lapidibus stratas, transeunt, ni talos corio septemplici muniant,

(1) Vide Carmen « In Nuptiis Hadriani Caraphae Traientinorum ducis et Theresiae Burghesiae e principibus Sulmonensium ».

ut scutum Aiakis, de se iam actum esse dicant; in aula omnia mala cumulantur, quae Pandora, volens recreare homines, reclusit; Zimaeus vel aquam cariores emit, tamquam in arenis Lybiae fabricasset, pecuniamque in domum extruendam tam multam erogavit, ut vel S. Marci thesauros vel opes Pietatis consumere potuerit... Conscium autem Capassum virtutis suae poeticae ingenii ex se fertilis sibi esse, latius videntur testari quae is in principio carminis *de Disgratiis Zimaei* de se ipso sentit:

*Alter ad impresam Campion incognitus ibit,
Cui fuit in Costae littore factus honor,
Deque Foritanae trezzis fecere coronam
Maccarides Nymphae, quam nec Apollo tenet.*

Scilicet: alter defensor, incognitus, rem tractabit, qui in macaronica poësi excellit, cuique Nymphae Maccarides de crinibus parvae colonae sertum fecerunt, quod ne Apollo quidem habet...

Potest vero quaedam sententiarum verborumque inter Folengum et Capassum institui comparatio, veluti in illis versibus:

*Narrabo casum, quo non spietatior alter,
Ricciardique parem non habet historia,*

qui eos prope Folengi revocant in mentem:

*Valenthomini celebranda est forza Baronis
Quo non Hectorior, quo non Orlandior, et quo
Non tulit in spalla portas Sansonior alter...*

sed haec fortuita potius convenientia quam vera imitatio habenda est.

Ex iis igitur quae diximus, effici cogique potest ut macaronica specimina Capassi, quippe quum, tot veneribus distincta argutiisque inspersa, neapolitanum illum sermonem, quo nullus numerosior ac sonantior, latina forma inducendum sumpserint, iure fetus ingenii acris dici possint, ut Alexius Symmachus Mazochius, in suo disticho sub eius effigie scripto, affirmabat, et digna quae nostris prae manibus hodieque habeantur.

At priusquam huius disputatiunculae meae finem faciam, pauca addenda existimo, quae veluti animi vota sunt pro litteris latinis, undecumque manaverint, studio et industria prosequendis.

In virtute poetica Capassi veraque eius ratione penitus inspicienda, vidimus iam quam is in latinis iocis litteratisque ineptiis summus exstiterit.

At quid opus est dicere quam laudis palmam in seriis acceperit, quae, optimis firmisque vestigiis ingressus, mirum in modum concinnavit? Quid enim eius carmina memorem Carolo II Hispaniarum regi — soteria, — Philippo V — eisitheria — dicata, in nuptias scripta Caietani Argenti et inclitae virginis Constantiae Mirellae? quid votum campani misellenis, apologiam pro Hieronymo Cappello, elegiam *Parthenope*... in quibus omnibus auctor, quod iam ani-

tui intimos quosque sensus eruere et tamquam in speculo cernere se posse putet? Quasi vero quisquam in tali re immunem se ab errore praestare possit. Atque hanc labem in Taciti iudicia cadere cum propter ipsius naturam, qualem supra notavimus, probabile est, tum eo fit verisimilius, quod nec iudicia ista cum factis ab ipso Tacito enarratis usquequaque conveniunt et is etiam bonis et laudabilibus Tiberii actionibus clandestina consilia h. e. simulationem et malum dolum supponere non est veritus, id quod nonnullis Annalium locis demonstrari potest. Sed si quaerimus, cur Tacitus tam averso a Tiberio animo fuerit, praeter ipsum Taciti ingenium in causa fuisse reperimus etiam eam rationem, cui Tacitus in publicis rebus adhaerebat, sive, ut planius dicam, studium nobilitatis. Nam optimatum privilegia, quae illi pro suo iure affectabant, sane circumciderat Tiberius, imprimis eo, quod non quotannis novos expilatores, qui hirudinum instar sociorum sanguinem exsugerent, in provincias mittebat, sed semel probatos, quam diutissime posset, in munere fungendo retinere solitus erat, eos autem, qui in regendis provinciis suae crumenae prospicientes deliquissent, severo iudicio repetundarum damnabat. Hanc sui deminutionem neque nobilitas imperatori unquam condonavit et Tacitus, licet se « sine ira et studio » scripsisse profiteatur (*Ann.* I, 1), tamen ut nobilitatis assecula item aegre tulit. « Hinc illae lacrimae ».

Haec si probabiliter disputata sunt, unum certe Tiberii crimen idque capitale, foedissimum et homine indignum, simulationem dico, si minus totum expunctum, at aliquanto mitigatum et ad temperatorem modum reductum videmus.

Restat crudelitas et quae de libidinum effusione tradita sunt. Et crudelitas quidem sine dubio maxime erupit post exitum Seiani. Hunc Tiberius quum omnibus honoribus extulisset omniumque consiliorum consortem et prope unicum amicum habuisset, scelerate perfidum suique eversorem expertus non potuit pro insita ad tristitiam propensione non immane quoddam in homines odium suscipere, quod quamquam minime defendimus, tamen quae post Seiani necem insecuta est Tiberii saevitia, si non excusationem, at certe aliquid explicationis habet.

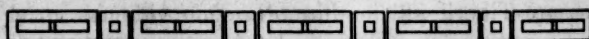
Difficilius est iudicium facere de libidinibus et helluationibus, quas Tacitus quidem in transcurso memorat, in quibus autem referendis Suetonius tantum non ipse helluari videtur. Nobis quidem tota haec criminatio exaggerata et in maius aucta videtur, quia parum credibile est Tiberium, si tot libidinum facibus arsisset, vitam ad octavum et septuagesimum annum producturum fuisse. Ceterum non obliviscen-

dum putamus etiam alios principes, quorum de fama non tantum, quantum de Tiberii fama, detractum est, isti vitio non multo moderatius indulsisse.

His quae diximus etsi scimus non amabilem aut laetificam effectam esse huius imperatoris figuram, tamen aliquanto minus taetram evasisse confidimus. Quid, si ultro adicimus eum quatuor virtutibus, quae vel maxime in bonis principibus requiruntur, quas tamen Tacito haudquaquam pro merito ponderare placuit, fuisse ornatum: integrae iurisdictionis cura, omni laude digna provinciarum administratione, egregia redituum publicorum, vectigalium et aerarii, procuratione, rara liberalitate et munificentia, qua cum privatos homines, qui quidem causam suam ei probassent, sublevavit, tum totis civitatibus, quae incendiis aut terrae motibus aut aliis calamitatibus oppressae fuissent, subvenit? Ecce virtutes, quae luculius ostendunt eum ad gerendum principatum natum factumque fuisse; vitia autem, a quibus nobis non in animo est eum ex omni parte vindicare, partim imbecillitati humanae, partim corruptelae temporum, quibus vixit, imputare aequum est. Ut verbo dicam: pauci inter Romanos imperatores inveniuntur, qui melius quam Tiberius imperii saluti consuluerint. Nobis quidem persuasum est fore, ut hoc recentius de Caesare Tiberio iudicium in dies magis radices agat, latius propagetur et Taciti luminibus officiat.

Goritia.

A. B.

DE POËSI MACARONICA NICOLAI CAPASSI

In Neapolitana Academia primarii legum professoris

II.

Ex iis quae de Nicolai Capassi poësi macaronica (1) attuli, iam cuique proclive est intelligere quam in hoc ludicro canendi genere Capassus excellens fuerit. Potest enim dilaudari, in exemplis prolatis, nescio quid venae ubertatis, inventionis felicitas, stilus exercitatus, politus ac prope ad optimorum augustae aetatis scriptorum amussim concinnatus, syllabarum mensura diligenter servata, argutiarumque vis inexhausta. In tenui quaque re, poëta nunquam deflectitur, nunquam dicit sordide; sed eadem ratione semper et egregie canit. Nonne saepe videtur se altius extollere ac latine eleganter scribere? Nonne suis manibus lingua vernacula excolitur et optimam in formam, prope dixerim, redigitur? Nonne, his rebus, auctor cum Folengo comparandus est, qui, miro ingenio praeditus et artis iudicio permotus, multa in suis carminibus habet quae veram ac genuinam latinitatem redoleant? Ni-

(1) Cfr. num. sup.

*Manu rapaci quot populant bona
Artis latentis templaque destruunt!..
Heu mortuorum almam usque iniquis
aspiciunt oculis quietem:*

*Dumque ardet ignis, cordaque concutit
terror Sororum, quot violentias
luctusque..... nisus, Musa prudens,
perfidiae refice pudendos.*

*Corruptionis conspice gurgitem,
ubique raptant monstra licentiae,
lector; repulsa lege sacra,
flagitium viguit furorque.*

Vici.

I. FONTS.

PAROEMIAE SIVE ADAGIA

Quarta luna natus.

Quarta luna nati dicuntur, qui parum feliciter nati sunt, ut auctor est Eustathius in librum *Iliados* secundum, propterea quod Hercules hac luna natus feratur, cuius omnis vita voluptatum omnium exspers, ac laborum plena fuit. Dici potest etiam in eos, qui laboribus sibi nequitiam frugiferis fatigantur, Herculis videlicet exemplo, qui iuvandis aliis sudavit sibi inutilis. Pyrrhus apud Lucium Florum dicebat, se sibi videri Herculis sidere natum, quod, quo pluribus victoriis Romanos concideret, hoc acriores in ipsum coirentur. Id quod Horatius eleganter transulit ad Annibalem:

*Ut hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem.*

Albae gallinae filius.

Feliciter natum, contra, albae gallinae filium vulgo dicimus, vel quod laeta atque auspicata Latini alba vocant; vel quod proverbium alludit ad fatalem illam gallinam, de qua meminit Suetonius Tranquillus in *Galba*, his quidem verbis: « Liviae olim statim post Augusti nuptias Veientanum suum revisenti, praetervolans aquila gallinam albam ramulum lauri rostro tenentem demisit. Quumque nutriri alitem, ac pangi ramulum placuisset, tanta pullorum soboles provenit, ut hodie quoque ea villa ad gallinas vocetur. Tale vero lauretum, ut triumphaturi Caesares inde laureas decerperent. Fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere. Et observatum est, sub cuiusque obitum, arborem ab ipso institutam elanguisse. Ergo novissimo Neronis anno et sylva omnis exaruit radicitus, et quidquid ibi gallinarum

erat, interiit». Conveniet igitur adagium in eos, qui rara et fatali quadam felicitate successuque rerum utuntur. Huic diversum est illud apud eundem Iuvenalem: « Nati infelicibus ovis ». Neque abhorret quod scribit M. Tullius ad Curium (*Epist. fam. VII*): « Quum enim salutationi nos dedimus amicorum, quae fit ex hoc etiam frequentius, quam solebat, quod quasi avem albam videntur bene sentientem civem videre, abdo me in bibliothecam ». Veteres enim quod inauspicatum haberi volebant, atrum aut nigrum vocabant; quod felix, album. Unde apud Senecam Asinius Pollio Albutii sententias, quod inaffectedatae essent et apertae, solitus est albas appellare.

Cornutam bestiam petis.

Paroemia Plautina. De eo dici solet qui illum laceraverit qui paratus sit retaliare iniuriam, quemque non nisi tuo malo provocet. Huc spectavit Horatius in *Odis*: « Parata tollo cornua ».

COLLOQUIA LATINA

Invisitur aeger ⁽¹⁾.

MARIUS. — Faustinum familiarem nostrum audi vi laborare adversa valetudine.

CLEMENS. — Doleo sane vicem eius. At quando morbus illum corripuit?

M. — Non ita dudum. Vin' tu mecum una aegrum visere?

C. — Equidem volo. Ita nobis praecipiant amicitiae leges. Unde autem contraxit morbum? Non ex intempestivo litterarum studio, opinor, nedum ex frigore, aut inedia.

M. — E crudis malis, pyris aliisque huius generis fructibus; nam horum adolescens non alter aequo est cupidus atque ille.

C. — Quid illi dolet?

M. — Stomachus.

C. — Laborat ex stomacho? Hinc illae lacrimae, certo certius. At quid cessamus? Adeamus eius domum. Prope est... Quin pulsamus ostium?

M. — Resiste; nonne patrem Caroli vides domum ingredientem? Properemus, conveniamus... Mi domine, salve.

PATER FAUSTINI. — Salvete vicissim, adolescentes optimi.

C. — Filius ut valet a stomacho?

P. — Atqui minimus a stomacho metus est!

C. — Quo morbo tenetur praeterea?

(1) Ex dialogorum libro ANTONII VAN TORRE S. I. Antuerpiae ed. an. MDCLVII. — Passim retractavit I. F.

madversum est, vere virgilianae maiestatis apicem attingit? quid epigrammata multa, omnibus numeris absoluta elegantiaque sermonis exornata?

Scilicet is neapolitanum ingenium fuit, omnis generis eruditione praeditum, in quod apte cadunt quae clarissimus ille rerum scriptor Muratorius ad G. A. De Ianuario a. MDCCXXXI mittebat: « Neapolitana ingenia maximi semper facio, a natura videlicet ad grandia nata; et quibus freno potius quam calcaribus sit opus ». Quibus autem verbis haec Gravinae sententia congruit: « Adsunt et plures praesertim Neapoli, ubi omnium est doctrinarum bonarumque artium celebritas, quorum fama nondum emanavit, qui vel modestia, vel vitae instituto, vel occupatione forensi, vel rerum humanarum contemptu, vel denique duriore fortuna... frequentiam hominum caventes in sinu gaudent, necdum sese luci crediderunt... non enim aliis, sed nobis tantummodo canimus... Quietem obscuram, quam tumultuosam gloriam malumus... ».

Quo tempore enim Capassus floruit, sub Caroli II et Philippi V imperio, haud pauci fuerunt qui, vel magnam prudentiam iuris civilis habentes, vel liberales artes tractantes, latina poesi exercebantur; neque poëtriae defuerunt quae latinis versibus perpolitissimis scriberent altiusque se extollerent. Quin etiam, eo perfectionis absolutionisque optimi pervenerunt nonnulli, ut Gravina ipse, in opusculo *de lingua latina*, quam summis laudibus efferebat, scripserit: « Ut qui voluerint in vernaculis linguis idem experiri quod in latina, eruditissimi illi quidem, et dum latine dicerent, eloquentissimi; tamen habiti sunt in vernacula putidiusculi » (1).

Nomina eorum qui hoc praestiterunt certamine ac scripta, sane cedro linenda, fere nunc oblivione obruuntur; atqui olim magnam sibi laudem collegerunt et avide perlecta sunt. Itaque num diu tolerandum est carmina Iosephi Aurelii de Ianuario, Aquavivae, Strozzi, Parthenii, Anisii illius iuris antistitis, Caracci, Maielli, Riccardi, omniumque celeberrimi Vici, Catharinae Constantiae, Margaritae Sarrocchi, Marthae Marchinae... nescio qua turpi despicientia ignorari? Nonne ii omnes latina poësi excellentes praestantesque fuerunt et sui amoris in optimos scriptores antiquos monumenta egregia reliquerunt? Nonne necesse est ea omnia ab oblivione vindicare et honesto consilio proferre quid saeculis XVII et XVIII Neapoli litterati homines *de machina electrica, de calda cacaotica, de aestatibus Surrentinis, de vere Herculanensi*, de iis denique rebus ad vitae usum profecto pertinentibus, senserint?

Hoc votum libenter suscipio: alii, si placet, sibi sumant optimisque omnibus prosequantur...

Scripsi Cavae Tyrrenorum.

MARCUS GALDI.

(1) Vid. *Dialog. ad Emmanuelem Martinum*.

HORRIDA BARCINONE ADMISSA IN HEBDOMADA TERRORIS

ULTIMA MENSIS IULII ANN. MCMIX

*Quam nutrit ardens Invidiae calor
infus latentis, foeda Calumnia,
iram usquequo audax concitabis
igniferam, rabidamque bilem?*

*Delicta pascens turpis Iniquitas,
laetare tandem crimine turgida:
sistimne vindictae cruentae,
qua premeris, Facinus triumphis*

*extinxit atris? Flagitii famem,
terrore quassans pectora civica
laresque perturbans verendos,
dira Rebello, adhucne sedas?*

*Tranquillitas, Pax, Ius, Deus ac Honor
Pudorque, sacram claudite Regiam;
nam Tempia prosternit domusque
exitiale Scelus sacrata.*

*Heu quot ruinas, quot violentias
(pudet fateri) furtaque cernimus!
vestigia ingentis furoris
sacrilegaeque manus ubique.*

*Incendii acris sordidus halitus
succedit almīs thuris odoribus
Aris in ipsis sacrosanctis,
suppositis sine lege flammis.*

*Regis Superni, sacrilegus pius
Incendiator sternit imagines,
rideatque conspurcans; veretur
quae Satanas, pede calcāt ille.*

*Deo colendo quae sacra munera
largasque gazas undique voverat
fidelis, usserunt inique
vel rapuere manus nefandae.*

*Non laudis hymni, verba sed horrida
sicariorum Tempia ruentia
replent; suos atrox ferinos
barbaries refigit cavillos.*

*In coenobitis, inque domus suas
instar leonum cernimus efferas
saevire turbas, et sepulcra
usque truces violare sancta.*

*Cessi favores sanguinis ebria
non corda flectunt nec querimoniae:
cuncti ore conclamant anarcha:
" nunc agitate fugam, tyranni! "*

VENATIO AUTUMNALIS.

- P. — Ipsi divinant medici. Suspiciantur tabis esse speciem.
- M. — Spero meliora. Superioribus diebus febris quotidiana conflictabatur...
- P. — Nondum convaluit a febris: iam tertio quoque recurrit die. Sed quid tam diu pro foribus vos detineo? Tecto, si placet, succedite... Hac me subsequimini in aegroti cubiculum.
- C. — Licetne cum illo colloqui?
- P. — Rogas? Quidni liceret?
- C. — Ne, si quietum interpellemus, hoc illi ad morbum praeterea.
- P. — Interdum somni nullam partem capit; noctu haud multo amplius: innoxii acceditis. Est illi solatio et voluptati consortium.
- M. — Qui vales, mi Faustine? Nihil dum melius quam heri?
- FAUSTINUS. — Nihilo melius, quin aliquanto peius.
- M. — Sane doles; at bono sis animo oportet.
- F. — Et vos quam valetudine estis?
- C. — Prospera certe, quae Dei benignitas est. Utinam propediem tu quoque valeas perinde ac nos!
- F. — Ubi Superis videbitur, fiat: sin minus, aequo animo ferendum est.
- C. — Faustine, ut corpori tuo male sit, certe animus valet.
- F. — Quid agam? Impatientia morbus aggravescit: contra, multum iuvat animus in re mala bonus.
- M. — Nondum tibi redditur cibi appetentia?
- F. — Non nauseat saltem stomachus.
- M. — Id felix est famis principium.
- F. — Paullatim restituendam orexin spero, quoniam febris intermittere coepit.
- C. — Nos porro precibus opitulabimur quoad poterimus.
- F. — Habeo gratiam.
- C. — Non est quod habeas: mutua precum subsidia pro iure suo amici exigunt.
- F. — Aliquando crebrius deinceps commeate invivendi mei gratia.
- M. — Adhuc metuimus, visendo ne molestiam tibi exhiberemus, potius quam officium. Aegris, ut plurimum, amica solitudo.
- F. — Nunc illa desinunt morborum fastidia; grati advenietis hospites.
- M. — Non patiar me desiderari, si quid meum oblectat consortium.
- F. — Tua consuetudine nihil est suavius. Verum quid causae est quod Clemens nos tam raro visat? Quid accidit?
- C. — Non licuit per valetudinem matris.
- F. — Itane vero? An et morbus illam corripuit?
- C. — Gravissimus. Dies sunt plus minus viginti quum decubuit.

- F. — Accipio excusationem.
- C. — Iamvero defuncta est periculo. Deo sint grates.
- F. — In posterum recurre frequentior.
- C. — Ita. Si quid a me neglectum est, crebra consolatione pensabo.
- F. — Optatus adveneris.
- M. — Valetudinem fac cures diligenter, Faustine, et vale.
- F. — Valete et vos in proximum congressum.
- C. — Iterum atque iterum vale.

VENATIO AUTUMNALIS

Homo, quem videtis canes ad autumnalem venationem iucunde sequentem, illud certe Ciceronis non oblitus est: « Venatio omnis quae cum canibus fit non minus studiose ab adolescentibus fieri debet propter utilitatem quam affert in cognoscendo suam regionem ». Atqui ipsum tam tuto gressu procedentem quis dubitaverit vel minimos montium suorum recessus iam ab adolescentia cognovisse? Imo nihil aliud fecisse dixeris quam eos omni vitae suae cursu peragrasse; nec unquam Francisci Petrarchae verba audivisse, vel considerasse. Iuvat igitur illius ad aures altius afferre, quae praeclarus ille tum Italicarum tum Latinarum litterarum auctor de venatione et canibus in dial. XXXII scripsit: «... Vos volucrum servos esse gloriimini. Natura vobis duas manus fecerat; vos hanc fraeno, curvis hanc unguibus occupatis. Sic inutiles undique et volandi studio manci effecti, ne nihil agere videamini, multo cum strepitu ante diem surgitis et quasi sint hostes in limine praecipitanter erumpitis, tota de hinc luce iactamini stagnis, silvis ac vepribus, implentes cuncta clamoribus dissonis et incondito ululatu, in hoc spiritum nulli maiori reiabilem effundentes; spiritum, quo maiores vestri bello terrebant hostes, pace iustitiam defendebant. Sero autem re veluti bene gesta domi sedetis altercantes quam bene vel avis haec volaverit vel illa digesserit, quod caudae, quot alarum plumae superstitis, quod emissae. Nonne haec omnis scientia vestra est? Hic amor, haec felicitas, et hoc totum quod creatori Deo, quod altrici patriae, quod parentibus, quod amicis redditis, sonantes in nubibus laniatae praedae paululum et sudorem et pulverem et nocturnam perditae lucis historiam... ».

Heros vero noster nos vicissim in nubibus sonantes appellat, atque cupiditate sua actus, ut similibus plerique, in voluptate sua, — ceterum nullo adstricta scelere, — durescit, ... et ultra procedit.

FORFEX.

Haec autem industriae propositam habent defensionem, non modo contra externas impugnaciones in acie dimicantium ut Ecclesiae iura et libertatem labefactem, sed etiam contra domesticam atque intestini belli pericula, cuius rei superius incidit mentio, quum dolumus esse genus hominum quoddam, qui subdolis opinionum commentis nitantur Ecclesiae formam ac naturam ipsam immutare penitus, doctrinae integritatem violare, disciplinam omnem pessumdare. Serpit adhuc per hos dies memoratum illud virus infecitque non paucos, etiam sacri ordinis homines, praesertim iuvenes, inquinato, uti diximus, quasi aëre afflato, quos effrenata novitatis libido praecipites agit ac respirare non sinit.

Sunt etiam in his qui, tardioris ingenii et intemperantis animi spectaculum exhibentes, quidquid affert incrementi dies iis disciplinis quae in adspectabilis naturae investigatione versantur et ad praesentis vitae utilitatem aut commoditatem pertinent, ea, tamquam nova tela, in veritate divinitus traditam, per summam astutiam et arrogantiam intorqueant. Hi meminerint, incautae novitatis fautorum quam variae fuerint ac discrepantes sententiae de rebus ad agnitionem animi et ad moderandam vitam plane necessariis, cognoscantque, hanc esse humanae superbiae constitutam poenam, ut constant sibi nunquam, et in ipso cursu ante obruantur, quam portum veritatis conspiciere potuerint. Sed hi fere ne ipso quidem sui exemplo didicerunt de se tandem sentire demissius atque amovere *consilia... et omnem altitudinem extollemem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi* (1).

Quin etiam a nimia arrogantia in contrarium vitium delapsi sunt, eam philosophandi rationem secuti, quae, de omnibus dubitando, quasi noctem quandam rebus offundit, et agnosticis professi cum errorum comitatu multiplici atque infinita prope sententiarum varietate inter se mire pugnantium; quo opinionum conflictu *evanuerunt in cogitationibus suis... dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt* (2).

Grandibus interim ac fucatis istorum verbis, novam sapientiam quasi caelo delapsam reconditasque discendi vias pollicentium, iuvenum pars labare paulatim atque averti coepit; quod idem olim accidit Augustino, manichaeorum fraudibus circumvento. Verum de funestis hisce insanientis sapientiae magistris, de ipsorum ausibus, deceptionibus, fallaciis satis diximus in Encyclicis Litteris datis die VIII mensis Septembris anno MDCCC VII, quarum initium *Pascendi dominici gregis*.

Illud hoc loco animadvertisse iuverit, quae memoravimus pericula, graviora quidem nunc esse atque imminere propius; non tamen iis penitus absimilia quae Anselmi tempore Ecclesiae doctrinae impendebant. Considerandum praeterea pari propemodum nobis praesidio ac solatio esse posse Anselmi doctrinam ad tutelam veritatis, atque apostolicum eius robur ad Ecclesiae iurium ac libertatis defensionem.

Atque heic persequi omittentes quanam remotae illius aetatis fuerit humanitatis, qui cleri populisque cultus, breviter attingemus creatum eo tempore ingeniis periculum duplex, eo quod in opposita extrema decurrerint.

Fuerunt enim inepti homines et vani, qui leviter ac permixte eruditi, cognitionum indigesta mole gloriarentur, inani philosophiae vel dialecticae specie decepti. Hi quidem per inanem fallaciam scientiae nomine obtectam, spernebant sacras auctoritates, *nefanda temeritate audent disputare contra aliquid eorum quae fides christiana confitetur... et*

potius insipienti superbia iudicant nullatenus posse esse quod nequeunt intelligere, quam humili sapientia fateantur esse multa posse quae ipsi non valeant comprehendere... Solent enim quidam cum coeperint quasi cornua confidentis sibi scientiae producere, nescientes quod si quis aestimat se scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire, antequam habeant per soliditatem fidei alas spirituales, praesumendo in altissimas de fide quaestiones assurgere. Unde fit ut dum... praepostere prius per intellectum conantur ascendere, in multimodos errores per intellectus defectum cogantur descendere (1). Atque horum similia exempla complura hodie quoque versantur ante oculos.

Alii contra, remissioris animi, multorum casu perculsi qui naufragium in fide fecerunt, et periculum veritatis scientiae quae inflat, eo devenerunt ut omnem philosophiae usum, forte etiam solidam quamvis de sacris rebus disputationem defugerent.

Media inter utramque partem catholica consuetudo consistit, aequae aversata et priorum arrogantiam, a Gregorio IX aevo insequenti reprehensam, qui *spiritu vanitatis ut uter distenti... fidem conantur plus debito ratione adstruere naturali... adulterantes verbum Dei philosophorum figmentis* (2), et horum negligentiam, qui nulla investigandi veri cupiditate trahuntur, neque curant *per fidem ad intellectum proficere* (3), praesertim si eorum officii ratio postulet catholicae fidei contra tot congestos errores defensionem.

Ad quam suscipiendam divinitus excitatus videtur Anselmus, ut exemplo, voce, scriptis tutum iter ostenderet, christianae sapientiae latices ad commune bonum derivaret, duxque esset ac norma doctoribus, qui post ipsum *sacras litteras scholastica methodo tradiderunt* (4), quorum ipse praecursor merito est nuncupatus et habitus.

Quamquam haec non ita sunt accipienda quasi Augustanus doctor primo statim gressu fuerit philosophiae ac theologiae fastigia consequutus aut ad summorum virorum Thomae ac Bonaventurae famam processerit. Horum enim sapientiae seniores fructus multa dies et coniunctus magistrorum labor maturarunt. Ipsemet Anselmus, qua erat modestia sapientium propria, non minus quam celeritate ac subtilitate mentis, nihil a se scriptum edidit nisi oblata occasione, aut aliorum auctoritate compulsus, monetque constanter: *si quid diximus quod corrigendum sit, non renuo correctionem* (5); quin etiam, ubi res citra fidem posita sit et in quaestione versetur, non vult discipulum *sic his quae diximus inhaerere ut ea pertinaciter teneas, si quis validioribus argumentis haec destruere et diversa valuerit astruere; quod si contigerit, saltem ad exercitationem disputandi nobis haec profecisse non negabis* (6).

Nihilominus multo plura est adeptus quam aut ipse speraret aut alius quisquam de se polliceretur. Adeo namque profecit, ut eorum qui sequuti sunt gloria nihil eius laudi detraxerit, ne ipsius quidem Thomae nobilitas, quamvis huic non omnia probata fuerint ab ipso conclusa, alia etiam retractata sint planius atque perfectius. Anselmo tamen hoc maxime tribuendum, quod is investigationi straverit viam, timidiorum suspiciones diluerit, incautos a periculis tutos praestiterit, pertinacium cavillatorum damna propulsaverit, qui ab ipso sic iure designantur: *illi... nostri temporis dialectici, imo dialectice haeretici* (7), quorum intellectus esset suis deliramentis et ambitioni mancipatus.

(1) S. ANSELM., *De Fide Trinitatis*, cap. 2. — (2) GREGOR., IX, Epist., *Tacti dolore cordis*, ad theologos Parisien., 7 Iul. 1228. — (3) In libro II, Epist. S. Anselmi ep. 41. — (4) *Breviar. Rom.*, die 21 Aprilis. — (5) *Cur Deus homo*, lib. II, 28. — (6) *De Grammatico*, cap. 21 sub finem. — (7) *De fide Trinitatis*, cap. 2.

(1) II Cor., X, 4, 5. — (2) Rom., I, 21, 22.

ACTA PONTIFICIA

Sanctissimi Domini Nostri Pii divina providentia Papae X litterae encyclicae octavo exeunte saeculo ab obitu S. Anselmi doctoris.

(Cfr. num. sup.)

Haec Nobis vindicantes a piissimo Decessore Nostro ad Anselmi solatium prolata, dissimulare nolumus tamen anxias animi dubitationes, quibus vel optimi inter sacros pastores aliquando distinentur in ancipiti consilio aut remissius agendi aut resistendi constantius. Cuius rei argumento esse possunt angores, trepidationes, lacrimae sanctissimorum hominum, quibus magis explorata erat animorum regiminis gravitas receptique in se periculi magnitudo. Luculentum vero testimonium Anselmi vita suppeditat, cui a grato pietatis et studiorum secessu, ad amplissima munia, difficillimis temporibus, uti diximus, adscito, fuerunt acerbissima quaeque subeunda. Cumque tot curis esset implicitus, nihil magis verebatur, quam ne suae populi saluti, Dei honori, Ecclesiae dignitati satis foret per se consultum. His autem cogitationibus conflictatum animum, eundemque propter defectionem plurimorum, e numero etiam sacrorum antistitum, gravi dolore incensum nihil magis recreabat, quam collocata in Dei ope fiducia et quiescitum in Ecclesiae sinu perfugium. Itaque in naufragio positus... procellis irruentibus, ad sinum matris Ecclesiae confugiebat, a Romano Pontifice petens plium et promptum adiutorium et solamen (1). Divino autem fortasse consilio factum est, ut singulari sapientia et sanctitate vir tot adversis urgeretur. Per eas enim aerumnas exemplo ac solatio nobis esse potuit in sacro ministerio laborantibus et in maximas difficultates coniectis, ita ut unicuique nostrum liceat idem sentire ac velle quod Paulus: *Libenter... gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis...; cum enim infirmor, tunc potens sum* (2). His non aliena sunt quae ad Urbanum II scribit Anselmus: *Sancte Pater, doleo me esse quod sum, doleo me non esse quod fui. Doleo me esse episcopum, quia peccatis meis facientibus non ago episcopi officium. In loco humiliti aliquid agere videbar; in sublimi positus praegrandi onere pressus, nec mihi fructum facio, nec utilis alicui existo. Oneri quidem succumbo, quia virium, virtutum, industriae, scientiae tanto officio competentium inopiam, plusquam credibile videatur, patior. Curam importabilem cupio fugere, pondus relinquere; Deum e contrario timere offendere. Timor Dei illud me suscipere compulsi, timor idem onus idem me retinere compellit... Nunc, quia voluntas Dei me latet, et quid agam nescio, errabundus suspiro, et quem rei finem imponere debeam ignoro* (3).

Divinae sic bonitati placuit, vel eximiae sanctitatis viros non ignorare, quae sua sit naturalis infirmitas ut persuasum sit omnibus, si quid ipsi praeclare egerint, id superbiae virtuti esse totum tribuendum, atque ut per animi demissionem adducantur homines ad Ecclesiae auctoritatem impensiore studio colendam. Id Anselmo aliisque contigit episcopis pro Ecclesiae libertate ac doctrina dimicantibus, duce Sede Apostolica; qui obedientiae suae hunc fructum retulerunt, ut ex certamine victores discederent, suoque exemplo divinam sententiam confirmarent: *vir obediens loquatur victoriam* (4). Consequendi autem huiusmodi praemii spes maxima illis affulget, qui Christi personam gerenti sincero animo pareant in iis omnibus, quae aut regimen animorum spectent

aut administrationem christianae reipublicae aut alia cum his aliqua ratione coniuncta; *quoniam de Sedis Apostolicae auctoritate pendent filiorum Ecclesiae directiones et consilia* (1).

Hoc genere laudis Anselmus quantum praestiterit, quo ardore, qua fide coniunctionem cum Petri Sede retinuerit, ex his licet colligere, quae ad eundem Paschalem Pontificem ab eo scripta leguntur: *Quanto studio mens mea Sedis Apostolicae reverentiam et obedientiam pro sua possibilitate amplectatur, testantur multae et gravissimae tribulationes cordis mei, soli Deo et mihi notae... A qua intentione spero in Deo, quia nihil est quod me retrahere possit. Quapropter in quantum mihi possibile est, omnes actus meos eiusdem auctoritatis dispositioni dirigendos, et ubi opus est, corrigendos volo committere* (2).

Eandem viri firmissimam voluntatem acta eius omnia et scripta testantur, in primisque litterae illae suavissimae, quas *caritatis calamo scriptas* (3) dicit memoratus Decessor Noster Paschalis. Nec vero suis ipse litteris pium modo adiutorium et solamen implorat (4) sed non intermissas preces adhibiturum se Deo pollicetur, ut cum ad Urbanum II Becensis Abbas scriberet his verbis amantissimis usus: *Pro vestra et Romanae Ecclesiae tribulatione, quae nostra et omnium vere fidelium est, non cessamus orare Deum assidue, ut mitiget vobis a diebus malis, donec fodiat peccatori fovea. Et certi sumus, etiamnum nobis moram videatur facere, quoniam non relinquet virgam peccatorum super sortem iustorum; quia haereditatem suam non derelinquet, et portas inferi non praevalerunt adversus eam* (5).

Quibus aliisque id genus ab Anselmo scriptis mirifice delectamur, tum ob instauratam viri memoriam, quo nemo sane huic Apostolicae Sedi devinctior, tum ob excitatam recordationem coniunctissimae voluntatis vestrae, Venerabiles Fratres, in dimicationis non dispari genere, litteris aliisque officiis quamplurimis declaratae.

Mirum profecto quantum roboris ac firmitatis accepit, de saevientibus longo saeculorum cursu in christianum nomen procellis, coniunctionis ista necessitudo, qua sacrorum antistites et fidelis grex arctius in dies Romano Pontifici adhaeserunt ad haec usque tempora, quibus ardor ille adeo crevit, ut divino quodam prodigio videantur voluntates hominum in tantum consensum potuisse coalescere. Quae quidem amoris et obsequii conspiratio dum Nos plurimum erigit planeque confirmat, Ecclesiae decori est ac praesidio validissimo. Sed hoc nempe maior in nos antiqui serpentis invidia conflatur, quo praestantius est delatum beneficium; eoque graviore in nos irae colliguntur impiorum hominum, quo acrius hi rei novitate percelluntur. Nec enim simile quidquam in reliquis consociationibus admirantur, nec facti rationem cernunt ullam, sive a publicis causis sive ab alia quavis humana re petitam, nec secum reputant sublimem Christi precationem, cum discipulis postremum discumbentis, eventu comprobata.

Summa igitur ope niti oportet, Venerabiles Fratres, ut apte cohaerentia cum capite membra solidiore in dies nexu obstringantur, divinarum rerum ratione habita, non terrestrium, ita ut omnes *unum simus* in Christo. Ad hunc finem si velis remisque contendemus, functi erimus optime delato nobis officio provehendi Christi operis et regni eius in terris dilatandi. Huc spectat suavis illa petitio, qua Ecclesia caelestem Sponsam urget assidue, in qua Nostrorum summa votorum continetur: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos* (6).

(1) *Epist.*, lib. III, 87. — (2) *II. Cor.*, XII, 9, 10. — (3) *Epist.*, lib. III, 87. — (4) *Prov.*, XXI, 28.

(1) *Epist.*, lib. IV, 1. — (2) *Ibid.*, ep. 5. — (3) In lib. III *Epist. S. Anselmi*, ep. 74. — (4) *Ibid.*, ep. 37. — (5) In libro II *Epist. S. Anselmi*, ep. 33. — (6) *Ioan.*, XVII, 11.

quieti manserunt, sententiam exterarum nationum de se fidenter exspectantes. Turcarum vicissim administri rationem se inituros declarant, qua liceat hinc Turcarum iura tueri, inde Cretensium optatis aliquo modo satisfacere. Si, contra, ad Graeciam oculos convertamus, timendum profecto est, ne luctifica exsurgant. Agendi enim ratio Rhallis administri ad animos conciliandos conversa, humilis admodum atque ea quae « iuvenum Turcarum » insolentiam extolleret, pluribus tribunis militum visa est, qui protestationes suas scriptis primum, atque deinde aperta rebellione patefecerunt. Rhallis itaque munus abdicavit, in eiusque locus Mauromichalis ille suffectus est, quem audacem Turcarum adversarium omnes norunt. Is veniam seditiosis militibus concessit, effecitque, iuxta ipsorum optata, ut regales principes, pro tempore saltem, ab exercitu abscederent, rumoresque vulgarentur regem, ob dignitatem suam ita vulneratam, imperium eiuraturum.

Nil certe melius hodie restat quam ut conventus brevi congregetur, quem passim dictitarunt futurum, in quo Europaeorum regnorum omnium legati Cretensis quaestionis solutionem, arbitrorum tribunalis sub specie, sine provocatione pronuntient.

Mauritanum bellum.

Hispani ad Melillam urbem quum copias coegissent certioresque facti essent Marchica canalem, qua comestus facilius inveherentur, nunc ad navigationem aptum non esse, terrestre bellum festinarunt ad Gurugu regionem procedentes. Restinga et Charakas oppidis primum potiti iisque communitis, ad Souk et Arbam sine ulla oppositione pervenerunt. Non tamen credendum est Cabilos illos subiectos; constat enim eorum vim in insidiis maxime positam esse.

Interim Mulay Afid in gentem sibi infensam aevit; quin imo dicitur aemulus eius El Roghi regnum affectans, quum in eius manus venisset, inter horrendos cruciatus vitam amisisset.

PUBLICI PER ORBEM COETUS LEGIBUS FERENDIS

In **Anglia** disceptatio de nova fisci lege adhuc producit.

In **Lusitania** rationes accepti et expensi perpendunt.

In **Serbia** administratorum collegium, cui Novakovies praerat, a munere recessit.

PER ORBEM

Die **xxi** mens. Augusti **MDCCCIX** Hammerfest ab oppido nunciant aërostatum Welmann duce nordicum polum petentem imbribus disruptum esse viatoresque miseram mortem obiisse.

— **d. xxii**, Durocorturi, aviationis certamini initium fit.

Montrerey, Mexicana urbs, incendio vastatur.

— **d. xxiii**, Pittsburg in urbe, opifices ex conducto ab operibus recedentes tumultus excitant, quos milites vi sedare conantur.

— **d. xxiv** *Columbia*, Argentina navis, Montisvidei portum ingrediens, in Germanicam navem Schlesien incurrit, indeque proscinditur. Viatores plures infelici fato demerguntur.

— **d. xxv** Etruria passim violento terrae motu quatitur; non tamen gravia damna tum hominum tum locorum lugentur.

— **d. xxvi** pyrogranae officina in Danuvii fluminis insula Csepel improviso incendio solo aequatur.

— **d. xxix** Budapestini medicorum ex nationibus omnibus conventus habetur.

— **d. xxxi** ad Krivol-Rog latifundia ducenta et quinquaginta flammis absumuntur.

Die **i** mensis Septembris nuntium ex Dania venit Fridericum Cook, Americanum exploratorem, in Europam revertentem, die **xxi** mens. Aprilis **MDCCCVIII** arcticum polum attigisse.

— **d. ii**, Breslaviae, Germanorum catholicorum conventui, ante dies aliquot inchoato, sollemni ritu finis imponitur.

— **d. iii** per foedus Stokolmae initum Suionum omnium opificum a laboribus cessatio per multos dies producta, tandem desinit.

— **d. v**, Centumcellis, vita fungitur Balthasar Odescalchi, princeps Urbanus, Hungaricus optimas et Italici regni senator.

— **d. vi** Londino nuntium defertur Edwin Peary, Americanum exploratorem, et ipsum ad arcticam axim pervenisse die **vi** mens. Aprilis **MDCCCIX**.

— **d. vii** Gallicus aviator Lefevre cum aëronavi sua in terram praecipitatus tragice perit.

— **d. viii** ad Brixiam certamen alterum aviatorum ex omnibus populis certatur.

Grossmeritch in oppido Gulielmus et Franciscus Iosephus Caesares inter se conveniunt.

— **d. x** Persarum rex iam dignitate spoliatus Teheran urbem relinquit.

— **d. xii** Aprutiorum Dux, e Sabaudica gente princeps, ab Kara Korum montibus exploratis redux, Massiliam appellit.

— **d. xiv** La Paz Californianae regionis urbs, et Mulace portus improvisi maris motu pessumdantur.

De extremis hisce ait: *Quocumque omnes, ut cautissime ad sacrae paginae quaestiones accedant, sint commonendi, illi utique nostri temporis dialectici... prorsus a spiritualium quaestionum disputatione sunt expuffandi. Quam vero subdit ratio, apte cadit in hodiernos eorum imitatores, a quibus absurda illa recinuntur: In eorum quippe animabus ratio, quae et princeps et iudex omnium debet esse quae sunt in homine, sic est in imaginationibus corporalibus obvoluta, ut ex eis se non possit evolvere nec ab ipsis ea, quae ipsa sola et pura contemplari debet, valet discernere* (1). Nec aliena videntur huic temporis verba, quibus id genus philosophos ridet, qui quoniam quod credunt intelligere non possunt, disputant contra eiusdem fidei a sanctis Patribus confirmatam veritatem; velut si vespertilliones et noctuae non nisi in nocte caelum videntes, de meridianis solis radiis disceptent contra aquilas solem ipsum irreverberato visu intuentes (2). Quapropter et hoc loco et alibi (3) depravatam eorum opinionem reprehendit, qui philosophiae plus aequo concedentes, ius illi aderebant theologiae campum pervadendi. Huic insaniae se opponens egregius Doctor suos cuique fines constituit utriusque disciplinae, ac satis monet, quodnam sit munus et officium rationis naturalis in rebus quae doctrinam divinitus revelatam attingunt: *Fides... nostra, inquit, contra impios rationes defendenda est. — At quomodo et quousque? — Verba quae sequuntur aperte declarant: Illis... rationabiliter ostendendum est quam irrationabiliter nos contemnant* (4). Philosophiae igitur munus est praecipuum, in perspicuo ponere fidei nostrae rationabile obsequium, et, quod inde consequitur, officium adiungendae fidei auctoritati divinae altissima dignitate propensum, quae plurimis testata veritatis indicia, credibilia facta sunt nimis. Longe aliud ab hoc theologiae munus est, quae divina revelatione nititur et in fide solida efficit eos qui christiani nominis honore se gaudere faciantur; nullus quippe christianus debet disputare quomodo, quod catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur, non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando et secundum illam vivendo, humiliter quantum potest, quaerere rationem quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat; si non potest, non immittat cornu ad ventilandum, sed submittat caput ad venerandum (5).

(Ad proximum numerum).

(1) Ibid., cap. 2. — (2) Ibid. — (3) In libro *Epist. S. Anselmi*, ep. 41. — (4) Ibid. — (5) De fide Trinitatis, cap. 2.

EX SS. CONGREGATIONIBUS ROMANIS SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE

Ex Congregatione Consistoriali.

— Facultas admittendi ad compositionem eos, qui bona ecclesiastica quaecumque occuparunt aut detinent privative tribuenda est Sacrae Congregationi Concilii etiam si agatur de bonis ad Ordines aut religiosas familias pertinentibus. (Ex decr. d. VIII mens. Iulii MCMIX).

— Aetas 75 annorum circa auditores S. Rotae, de qua in can. 1, § 8 Legis propriae rotalis, intelligenda est de anno 75 incepto, non potius expleto. (Ex decr. d. XXVIII mens. Iulii MCMIX).

Ex Congregatione de Sacramentis.

— Episcopus, gaudens indulto conferendi Ordines extra tempora et non servatis interstitiis, eo uti potest etiam erga alienos subditos, suorum Ordinariorum dimissorias habentes. (Ex decr. d. XIII mens. Augusti MCMIX).

— Proposito dubio «utrum facultas dispensandi ab impedimentis matrimonialibus imminente mortis periculo in casu art. VII decreti *Ne temere* facta per decretum huius S. Congregationis diei 14 Maii 1909, valeat dumtaxat pro concubinariis; an etiam si non agatur de concubinariis, sed alia adsit causa ad consulendum conscientiae et (si casus ferat) legitimationi proliis», in plenario coetu a S. C. habito d. XIII mens. Augusti MCMIX Emi Patres responderunt: *Negative* ad primam partem; *affirmative* ad secundam.

DIARIUM VATICANUM

(Die XXI mens. Augusti - d. XX mens. Septembr. MCMCMX)

Coram SSmo admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Neapolitani et Gallici peregrini Lapurdum petentes; r. p. Cormier, Ord. Praedicatorum magister generalis; r. p. Reuter, administrator generalis Ord. Min. S. Francisci «Conventualium»; manus peregrinorum ex Hispania et Austria; Rossi Stokkalper, antistes Urbanus, Vindobonensis Apostolicae legationis auditor; r. p. Rodriguez, Ord. Erem. S. Augustini prior generalis; r. p. Serafini, Sublacensis Ord. S. Benedicti primus abbas; eximus vir Aloisius Fantozzi, episc. Verul. consecratus; manus adolescentum ex omni Italia peregre profectorum et ab emo Purpurato Patre Petro Maffi, archiepiscopo Pisano, coram adductorum.

Pontificiae electiones.

Eximus vir Rinaldus Camillus Rousset, episcopus Balneoregien., ad metropolitanam ecclesiam Rheimensem promovetur.

— Eximus vir Raimundus Angelus Jara, episcopus S. Caroli Ancudiae, ad cathedralem ecclesiam de Serena transfertur.

— Emmanuel Lugo y Gonzalez episcopus Oxomen., et Emmanuel Basulto y Gimenez episcopus Lucen. renunciantur.

Vita functi viri clariores.

Die XXI mens. Augusti, Brundusii, eximus vir Aloisius Morando, illius metropolitanae ecclesiae episcopus et Ostunensis cathedralis ecclesiae administrator, vir scientia et pietate insignis.

ANNALES

Cretensis quaestio.

Si Cretensis rei evolutionem ex parte insularum persequamur, equidem non est cur dubia atque anxietates notemus. Incolae enim, etiam post Graecum vexillum vi ab exteris nationibus remotum,

quieti manserunt, sententiam exterarum nationum de se fidenter exspectantes. Turcarum vicissim administri rationem se inituros declarant, qua liceat hinc Turcarum iura tueri, inde Cretensium optatis aliquo modo satisfacere. Si, contra, ad Graeciam oculos convertamus, timendum profecto est, ne luctifica exsurgant. Agendi enim ratio Rhallis administri ad animos conciliandos conversa, humilis admodum atque ea quae « iuvenum Turcarum » insolentiam extolleret, pluribus tribunis militum visa est, qui protectiones suas scriptis primum, atque deinde aperta rebellione patefecerunt. Rhallis itaque munus abdicavit, in eiusque locus Mauromichalis ille suffectus est, quem audacem Turcarum adversarium omnes norunt. Is veniam seditiosis militibus concessit, effecitque, iuxta ipsorum optata, ut regales principes, pro tempore saltem, ab exercitu abscederent, rumoresque vulgarentur regem, ob dignitatem suam ita vulneratam, imperium eiuraturum.

Nil certe melius hodie restat quam ut conventus brevi congregetur, quem passim dictitarunt futurum, in quo Europaeorum regnorum omnium legati Cretensis quaestionis solutionem, arbitrorum tribunalis sub specie, sine provocatione pronuntient.

Mauritanum bellum.

Hispani ad Melillam urbem quum copias coegissent certioresque facti essent Marchica canalem, qua commeatus facilius inveherentur, nunc ad navigationem aptum non esse, terrestre bellum festinarunt ad Gurugu regionem procedentes. Restinga et Charakas oppidis primum potiti iisque communitis, ad Souk et Arbam sine ulla oppositione pervenerunt. Non tamen credendum est Cabilos illos subiectos; constat enim eorum vim in insidiis maxime positam esse.

Interim Mulay Afid in gentem sibi infensam saevit; quin imo dicitur aemulus eius El Roghi regnum affectans, quum in eius manus venisset, inter horrendos cruciatus vitam amisisset.

PUBLICI PER ORBEM COETUS LEGIBUS FERENDIS

In Anglia disceptatio de nova fisci lege adhuc producitur.

In Lusitania rationes accepti et expensi perpenduntur.

In Serbia administrorum collegium, cui Novakovies praeerat, a munere recessit.

PER ORBEM

Die XXI mens. Augusti MDCCCCIX Hammerfest ab oppido nunciant aërostatum Welmann duce nordicum polum petentem imbribus disruptum esse viatoresque miseram mortem obiisse.

— d. XXII, Durocorturi, aviationis certamini initium fit.

Montrerey, Mexicana urbs, incendio vastatur.

— d. XXIII, Pittsburg in urbe, opifices ex condicto ab operibus recedentes tumultus excitant, quos milites vi sedare conantur.

— d. XXIV Columbia, Argentina navis, Montisvidei portum ingrediens, in Germanicam navem Schlesien incurrit, indeque proscinditur. Viatores plures infelici fato demerguntur.

— d. XXV Etruria passim violento terrae motu quatitur; non tamen gravia damna tum hominum tum locorum lugentur.

— d. XXVI pyrogranae officina in Danuvii fluminis insula Csepel improvise incendio solo aequatur.

— d. XXIX Budapestini medicorum ex nationibus omnibus conventus habetur.

— d. XXXI ad Krivol-Rog latifundia ducenta et quinquaginta flammis absumuntur.

Die I mensis Septembris nuntium ex Dania venit Fridericum Cook, Americanum exploratorem, in Europam revertentem, die XXI mens. Aprilis MDCCCCVIII arcticum polum attigisse.

— d. II, Breslaviae, Germanorum catholicorum conventui, ante dies aliquot inchoato, sollemni ritu finis imponitur.

— d. III per foedus Stokolmae initum Suionum omnium opificum a laboribus cessatio per multos dies producta, tandem desinit.

— d. V, Centumcellis, vita fungitur Balthasar Odescalchi, princeps Urbanus, Hungaricus optimas et Italici regni senator.

— d. VI Londino nuntium defertur Edwin Peary, Americanum exploratorem, et ipsum ad arcticam axim pervenisse die VI mens. Aprilis MDCCCCIX.

— d. VII Gallicus aviator Lefevre cum aëronavi sua in terram praecipitatus tragice perit.

— d. VIII ad Brixiam certamen alterum aviatorum ex omnibus populis certatur.

Grossmeritch in oppido Gulielmus et Franciscus Iosephus Caesares inter se conveniunt.

— d. X Persarum rex iam dignitate spoliatus Teheran urbem relinquit.

— d. XII Aprutiorum Dux, e Sabaudica gente princeps, ab Kara Korum montibus exploratis redux, Massiliam appellit.

— d. XIV La Paz Californianae regionis urbs, et Mulace portus improvise maris motu pessumdantur.

De extremis hisce ait: *Quocumque omnes, ut cautissime ad sacrae paginae quaestiones accedant, sint commonendi, illi utique nostri temporis dialectici... prorsus a spiritualium quaestionum disputatione sunt exsufflandi.* Quam vero subdit ratio, apte cadit in hodiernos eorum imitatores, a quibus absurda illa recinuntur: *In eorum quippe animabus ratio, quae et princeps et iudex omnium debet esse quae sunt in homine, sic est in imaginationibus corporalibus obvoluta, ut ex eis se non possit evolvere nec ab ipsis ea, quae ipsa sola et pura contemplari debet, valet discernere* (1). Nec aliena videntur huic temporis verba, quibus id genus philosophos ridet, qui quoniam quod credunt intelligere non possunt, disputant contra eiusdem fidei a sanctis Patribus confirmatam veritatem; velut si vespertilioes et noctuae non nisi in nocte caelum videntes, de meridianis solis radiis disceptent contra aquillas solem ipsum irreverberato visu intuentes (2). Quapropter et hoc loco et alibi (3) depravatam eorum opinionem reprehendit, qui philosophiae plus aequo concedentes, ius illi aderebant theologiae campum pervadendi. Huic insaniae se opponens egregius Doctor suos cuique fines constituit utriusque disciplinae, ac satis monet, quodnam sit munus et officium rationis naturalis in rebus quae doctrinam divinitus revelatam attingunt: *Fides... nostra, inquit, contra impios rationis defendenda est.* — At quomodo et quousque? — Verba quae sequuntur aperte declarant: *illis... rationabiliter ostendendum est quam irrationabiliter nos contemnant* (4). Philosophiae igitur munus est praecipuum, in perspicuo ponere fidei nostrae rationabile obsequium, et, quod inde consequitur, officium adiungendae fidei auctoritati divinae altissima mysteria proponenti, quae plurimis testata veritatis indicia, credibilia facta sunt nimis. Longe aliud ab hoc theologiae munus est, quae divina revelatione nititur et in fide solidiores efficit eos qui christiani nominis honore se gaudere fatentur; nullus quippe christianus debet disputare quomodo, quod catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur, non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando et secundum illam vivendo, humiliter quantum potest, quaerere rationem quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat; si non potest, non immittat cornua ad ventilandum, sed submittat caput ad venerandum (5).

(Ad proximum numerum).

(1) Ibid., cap. 2. — (2) Ibid. — (3) In libro *Epist. S. Anselmi*, op. 41. — (4) Ibid. — (5) *De fide Trinitatis*, cap. 2.

EX SS. CONGREGATIONIBUS ROMANIS SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE

Ex Congregatione Consistoriali.

— Facultas admittendi ad compositionem eos, qui bona ecclesiastica quaecumque occuparunt aut detinent privative tribuenda est Sacrae Congregationi Concilii etiamsi agatur de bonis ad Ordines aut religiosas familias pertinentibus. (Ex decr. d. VIII mens. Iulii MCMIX).

— Aetas 75 annorum circa auditores S. Rotae, de qua in can. 1, § 8 Legis propriae rotalis, intelligenda est de anno 75 incepto, non potius expleto. (Ex decr. d. XXVIII mens. Iulii MCMIX).

Ex Congregatione de Sacramentis.

— Episcopus, gaudens indulto conferendi Ordines extra tempora et non servatis interstitiis, eo uti potest etiam erga alienos subditos, suorum Ordinariorum dimissorias habentes. (Ex decr. d. XIII mens. Augusti MCMIX).

— Proposito dubio «utrum facultas dispensandi ab impedimentis matrimonialibus imminente mortis periculo in casu art. VII decreti *Ne temere* facta per decretum huius S. Congregationis diei 14 Maii 1909, valeat dumtaxat pro concubinariis; an etiamsi non agatur de concubinariis, sed alia adsit causa ad consulendum conscientiae et (si casus ferat) legitimationi prolis», in plenario coetu a S. C. habito d. XIII mens. Augusti MCMIX Emi Patres responderunt: *Negative* ad primam partem; *affirmative* ad secundam.

DIARIUM VATICANUM

(Die XXI mens. Augusti - d. XX mens. Septembr. MDCCCXXI)

Coram SSmo admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antiistites aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Neapolitani et Gallici peregrini Lapurdum petentes; r. p. Cormier, Ord. Praedicatorum magister generalis; r. p. Reuter, administrator generalis Ord. Min. S. Francisci «Conventualium»; manus peregrinorum ex Hispania et Austria; Rossi Stokalper, antistes Urbanus, Vindobonensis Apostolicae legationis auditor; r. p. Rodriguez, Ord. Erem. S. Augustini prior generalis; r. p. Serafini, Sublacensis Ord. S. Benedicti primus abbas; excusus vir Aloisius Fantozzi, episc. Verul. consecratus; manus adolescentum ex omni Italia peregre profectorum et ab emo Purpurato Patre Petro Maffi, archiepiscopo Pisano, coram adductorum.

Pontificiae electiones.

Excusus vir Rinaldus Camillus Rousset, episcopus Balneoregion., ad metropolitanam ecclesiam Reginensem promovetur.

— Excusus vir Raimundus Angelus Jara, episcopus S. Caroli Ancudiae, ad cathedralem ecclesiam de Serena transfertur.

— Emmanuel Lugo y Gonzalez episcopus Oxomen., et Emmanuel Basulto y Gimenez episcopus Lucen. renunciantur.

Vita functi viri clariores.

Die XXI mens. Augusti, Brundusii, excusus vir Aloysius Morando, illius metropolitanae ecclesiae episcopus et Ostunensis cathedralis ecclesiae administrator, vir scientia et pietate insignis.

ANNALES

Cretensis quaestio.

Si Cretensis rei evolutionem ex parte insularum persequamur, equidem non est cur dubia atque anxietates notemus. Incolae enim, etiam post Graecum vexillum vi ab exteris nationibus remotum,

[10] **AEGYPTII - CAROLI M. ROSINII Comoedia**

Recognovit I. F.

Iphi. Non, aedepol, abibis, ni prius ad singula
Respondeas. Dic, qua statura alter siet.

Stra. Tribus fere palmis me excedit, arbitror.

Iphi. Qua facie? oblongane, an rotunda? Stra. Instar pilae.

Iphi. Coma, ni fallor, flava? Stra. Minume, sed nigra.

Iphi. Macte, Stratilax, verum narras. Stra. Nunc me sinis

Abire? Iphi. Unum denique dic mihi, dein abi:

Ecquis vestrum in domum hos deduxit hospites?

Stra. Curculio. Iphi. Parasitus nempe ille subdolus?

Stra. Is nempe. Iphi. Teneo nunc probe. Iam quo libet,

Ito. Stra. Tuque valeas, Iphicrates, prout

Belle de me meritis es. Vae corio meo! (2)

(2) Exit.

Iphi. Ipsi ergo sunt. Teneo manifestarios (1).

SCENA II.

Curculio, Sannio, Charinus, Stratilax.

Cur. Tibi gratulor, Charine, quod sat commodus

Aegyptius factus; sed in primis, quia

Sic te Blepharo peramanter complectitur,

Nihil ut supra. Char. Gaudeo equidem. San. Atque ego tuis

Gaudebo gaudiis. Cur. Iam iam gaudebimus

Omnes; namque in coena apparanda totus est;

(1) Exit et Iphicrates.

Atque ipsa in coena dexterarum vult iungere,

Atque hospitium firmare, accepta tessera.

Char. Paratus enimvero, sed vereor, ne cito

Frangatur tessera, cum navis, quam deperit,

Non adpareat, et se delusum senserit.

Cur. An fluctus Neptuno desunt, qui absorbeant?

Fruere praesenti nunc die; quid crastina

Ferat, ne cura: commode sic vivitur.

Char. Optima suades, Curculio; at est, qui advenit (1).

Barbar. . . . Cur. Barbar. . . . San. Barbar.

Stra. Audin' crabronum examen murmurantium?

Cur. Quid ais, Stratilax? Stra. Sciam, sciam, sciam.

Cur. Ridiculus est. Eamus in cubiculum (2).

SCENA III.

Via ad Templum.

Chremes, Antisthenes.

Chre. Quid tibi videtur (3), amice Antisthenes? Virum

Id aetatis terras cursare, atque maria,

Ut unicum sibi perquirat filium,

(1) Redit Stratilax.

(2) Exeunt omnes.

(3) Lugens adfatur amicum.

(Pergit in pag. seq.)

DESCLÉE ET SOCII - EDITORES PONTIFICII

ROMAE — Piazza Grazioli, palazzo Doria — ROMAE

D'ANNIBALE Card. IOSEPHUS

SUMMULA THEOLOGIAE MORALIS

Editio quinta
diligenter revisa et emendata

Tria volumina in 8° gr.; pag. 1500 (Romae 1909) libell. 13,50

SUPPLEMENTUM EDITIONI QUINTAE

SUMMULAE THEOLOGIAE MORALIS

Romae 1909

Vol. unicum in 8° (proxime prodibit) libell. 1,00

N. B. Summulam acquirentibus dabitur gratis hoc Supplementum.

D'ANNIBALE Card. IOSEPHUS

In constitutionem Apostolicæ Sedis

quæ censuræ latae sententiæ limitantur

COMMENTARIJ

EDITIO QUINTA

1 vol. in 12; pag. 158. . . . . libell. 1,50.

Proxime prodibit opus, cui titulus:

PASTOR DR. LODOVICO

STORIA DEI PAPI

DALLA FINE DEL MEDIO EVO

coll'aiuto dell'Archivio Segreto Pontificio

e di molti altri Archivi

VOLUME PRIMO

STORIA DEI PAPI NELL'EPOCA DEL RINASCIMENTO

FINO ALL'ELEZIONE DI PIO II

Huius operis maximi momenti nova versio Italica comparatur vol. II ac vol. IV, 2. Nunc enim tantum exstat versio vol. III et vol. IV, 1.

— d. xvi Dingwal in oppido Scotorum Michael e regali Bragantiae domo princeps, uxorem ducit Annam Stewart.

— d. xviii Korloff, Russorum tribunus militum, post peragratas Asiae regiones circa lacum Konkonnor et Angorae montes, Moscoviam redit.

IOCI

Quidam se vino obruerat adeo, ut ex ebrietate aegrotaret. Medicus accersitus, quum venam exploraret: — « Bone fili, — inquit — scyphus te pupugit », causam morbi videlicet significare hac metaphora volens. Tum ille: — « Papae! Si praescivissem, ex vitro bibissem! »

Urbanioris ingenii homo, cuius gulae an offa, an pulicula apposita satis blandiebatur, quo plus aliis quiescentibus et sermoni suo inhiantibus vorare posset, narrationem de opilione instituit, qui maximum gregem ageret. Eum per varia loca circumduxit, et quid illi hic, quid illic accidisset exposuit; ita ut plura deinceps et exitus rei auditione dignus a simul discumbentibus expectaretur. — « Tandem — inquit — ad latam admodum, ut sunt in Germania, piscinam devenit, quam pons longus sed perangustus (duas dumtaxat in longum compactae trabes) iungebat, ut nisi una ovis sola transire posset ». Hic conticuit, et aliis attonitis ac mutis nec edentibus, solus esitavit. Post aliquantum morae, illi: — « Et quid accidit postea? » — « Expectate — ait —; grex magnus est; oves nondum omnes transierunt ».

Qui sequitur iocus in historia Urbinensi legitur. Galeatus quidam Narniensis Senas eques ingressus, in platea quadam subsistens de diversorio quaerebat. Quem praepinguem et ventriosum quidam scurra contemplatus: — « Videte — ait —; sarcinam quam alii post se et a tergo, hic prae se vectat! » Extempore audivit: — « Hoc soleo quum per loca furum iter habeo; alioqui morem, de quo dicis, servo ».

Dux Urbinas forte aquam rapidam et vorticosam cum equo transire necesse habebat. Ad vadum igitur praetentandum tubicinem suum ut ante se equitaret invitat. Tubicen mox retro conversus, capite nudato magna cum reverentia: — « Avertat Deus — inquit —, ne sim tam agrestis et incogitans! Ut in omnibus, ita hic etiam antecessus tibi debetur ».

Nicephorus, Imperator Constantinopolitanus, homo avarus, quum aliquando ad milites in campo exercendos progressus, cano cuidam, qui militiae nomen dare cupiebat, diceret: — « Ecquid homo iam canus militiam cogitas? », respondit ille, se nunc multo validiorem esse, quam adolescens fuisset. — « Qui dum? » ait Imperator. Hic ille: — « Quia olim uno aureo corrupto frumento duos onerabam asinos; te imperante, quantum duobus aureis emitur frumenti, haud gravate humeris meis porto ».

Cosmus Mediceus docto cuidam, sed improbo et stulto: — « Vinum habes — dixit — bonum valde, sed in dolio malo ».

Gloriosi et iactatores duo grandia et inaudita de more loquebantur. Dixit prior, se in quadam regione brassicam vidisse tantae amplitudinis, ut mille et quingentos equites tegeret. Tum alter: — « Et ego in alia regione vidi ahenum, in quo fabricando centum laborabant, nec pulsum propter vastitatem invicem audiebant ». Hic prior ille: — « Quid, quid sibi cum istoc aheno tam vasto volebant? » Respondit posterior: — « Ut brassicam istam tuam in eo decoquerent ».

AENIGMATA

I.

Verbum me notula e septenis musica triplex
Format; ne credas dulce notare melos.
Res mihi cum tignis tantum, signoque laborem
Aures qui strepitu tundit, amice, tuas.

II.

Huc illuc exleges invisique vagantes
Perdere nos raro, saepe iuvare solent.
Id primum. Reliquo os donat natura disertum,
Commoda quo populi iuraque promoveat.
Binas si partes iungas, dexter vir protinus adstat,
Arte magistra qui mira patrare valet.

Z. L.

Ex sociis, qui utriusque aenigmati interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus gratis accipiet PETRI ANGELINI opus, cui titulus:

DE POETIS ET NUMERIS LATINIS.

Aenigmata an. XII, n. VII proposita his respondent:

1) Anus, Onus; 2) Amen, Omen.

Ea rite soluta miserant:

Luc. Rhaetus, Bucarestino. — Vito. Starace, Neapoli. — T. Chave, S. Boie, Idaho. — Alf. Martinez, Badajocio. — Max. Wronski, Nova Wica Narodowa. — Alb. Perraud, Lutetia Parisiorum. — Guill. Schenz, Ratisbona. — Aug. Scriban, Iassii. — Petrus Tergestinus. — Lud. Dubois, Massilia. — Adamus Kozlowski, Petricovia. — Ios. Martins, Philadelphia. — Iac. Cordara, Parentio. — Call. Amalberti, Albio Intemelio. — Rich. Brondel, Brugis. — Arn. Rudzianaki, Thephelasio. — Alois. Mommarts C. SS. R.; Clem. Henze, Vaals. — F. Arnori, Mediolano. — Alex. P. Gest, Trentonio. — F. Xav. Ghion, Ostunio. — Ios. Buslig, Brasso. — F. Guerra, Alezio. — Alexius Fasztusz, Szatmar. — Ed. Ryan, Tullamore in Hibernia. — Rich. Müller, Berlino. — I. Rokoszy, Sandomiria. — Iac. Costa, Qumto. — F. Correa, Emerita. — Mart. Dunne, Neo Eboraco. — Lud. Goux, Bituricis. — Ant. Whiteside, Dublino. — Iac. Fernandez, Mexico. — Clem. Fiard, Curia Rhaetorum.

Sortitus est praemium:

ALBERTUS PERRAUD,

ad quem missa est I. B. FRANCISIA actio dramatice versibus senariis conscripta, cui titulus:

TARCISIUS

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS COMMENTARII VOX URBIS IN AN. MDCCCCIX

Pretium annuae subnotationis est in Italia Libell. 6

ubique extra Italiam Libell. 9

(Doll. 1,80; Sh. 7; Mark. 7; Rubl. 4; Coron. 9)

recto tramite mittendum

ad ARISTIDEM LEONORI Equitem

Commentarii "Vox Urbis", possessorem et administratorem

ROMAM, Piazza del Gesù, 48

Praemia sociis constituta:

Ex subnotatoribus quisque numisma, iubente Centrali Consilio ad Pii X P. M. Iubilaeum Sacerdotale celebrandum expresse cusum et extra commercium habitum, dono accipiet.

Novi subnotatores singuli praeterea *Vox Urbis* kalendario fruuntur, quod socii, qui iam superioribus annis habuerunt, obtinere simul poterunt, dummodo subnotationis pretio lib. 0,25 ad diribitorii expensas resarciendas addiderint.

Qui socium novum acquisiverit unum, eiusque subnotationis pretium cum suo miserit, gratis accipiet Caesaris Tiratelli tabulam metr. 0,60 $\times$ 0,40 a celeberrimo Urbano S. Michaelis hospitio splendide caelatam, baptismalem pompam in Campania referentem. — Ab hoc tamen et sequentibus praemiis bibliopolae excipiuntur.

Qui socios novos acquisiverit duos ut supra, horologium sibi habeat in Germanicis officinis ad Roskopfii rationem nobis fabricatum.

Qui socios novos acquisiverit tres eorumque subnotationis pretium miserit, a pretio suo solvendo eximetur.

Qui socios novos viginti quinque coegerit ante Iulium mensem, di-midiatum pretium itineris habeat ab Italiae finibus Romam usque, atque inde in discessionis Italicam stationem, secunda, prouti vocant, ferriveharum classi usus.

Qui socios novos coegerit quinquaginta, uti supra, eodem itinere gratis omnino gaudebit.

Senectae quem suae baculum putaverat!
 Heu perditum me! Quid miseram hanc vitam traho?
Ant. Vehemens in utramque partem tu nimis es, Chremes,
 Asperitate perinde atque querimonia.
Chre. Satis quidem, fateor, durus fui pater;
 Idcirco iuste plector: sic meritum est meum.
 Charine, fili mi, quo versaris loco?
 Non tu me liquisti, sed ego abegi ferus.
 Si te rursus (1) . . . . .

SCENA IV.

Antisthenes, Chremes, Iphicrates.

Iphi. . . . . . Pone modum lacrimis, o Chremes.
Chre. Eho, quid fers, Iphicrates? **Iphi.** Fausta omnia.
Chre. Ludis me? **Iphi.** Minime. **Chre.** Invenisti? **Iphi.** In-
 [veni quidem.
Chre. Pol tam cito? Quid me ludis? **Iphi.** Ita me Di ament,
 Ut verum praedico. **Chre.** Ubinam est? dic tu protinus.
Iphi. Apud locupletem diversantur hominem.
Ant. Quo illuc modo penetrarunt? **Iphi.** Id nescio.
Chre. Ipsum vidisti? **Iphi.** Non equidem vidi, Chremes;
 Sed certo certius cognovi, ubinam sient.
Chre. Te per Deos rogo, atque homines, Iphicrates,
 Ne ludibrio habeas infelicem senem.
Iphi. Non id meum est: gratis me castigas, Chremes.
 Num me tibi verba dare putas, ut auferam

(1) Deficit vox praes lacrymis.

A te promissum praemium? Nil postulo,
 Ni prius amissum deprehendas filium.
Ant. Eamus ergo simul. **Iphi.** Quid statis? **Chre.** Ecce me.
 Si verum praedicas, mecator, non tuae
 Te industriae pigebit. **Iphi.** Habebo gratias.
 Veni igitur mecum, et quid facias, accipe.
Chre. Venio. Di faxint, ne tanta spe decidam (1).

SCENA V.

Camera.

Curculio, Blepharo, Cleonymus, Stratilax, Sannio, Charina.

San. Char. Barbar (2) . . . . .
Stra. Papae! nunc hercle culices neniam canunt.
Ble. Quid aiunt, Curculio? **Cur.** Dis gratias agunt
 Aegyptio more. **Ble.** Probe equidem. Nonne optimum
 Ducis, si nunc tradam hospitalem tesseram?
Cur. Optimum equidem consilium duco, Blepharo.
Barbar. . . . . . **San. Cha.** . . . . .
Cur. Amicas ergo inter vos dexterarum iungite.
Barbar. . . . . .
Ble. Cedo mihi nunc, Psitthacopsis, dexteram.
Char. Barbar. . . . . .

(1) Exeunt.

(2) Mutuo loqui simulant manus extollentes.

(Ad proximum numerum).

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina Pacis, E. Cuggiani.

HOROLOGIUM

ad Roskopffii rationem
 in germanicis Officiis fabricatum

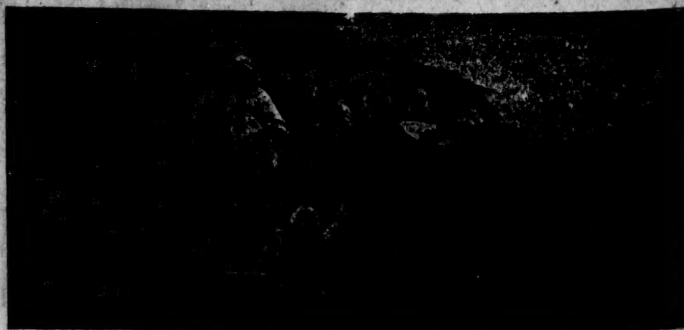

sociisque Commentarii Vox Urbis
 qui subnotatores novos
 acquisiverint duos
 praemio constitutum

NUMISMA

iubente Consilio Centrali
 ad
 Pii PP. X Sacerd. Jublaeum
 celebrandum
 expresse descriptum et cusu

sociisque singulis Commentarii VOX URBIS dono concessum

CAESARIS TIRATELLI tabula
 baptismalem pompam in Campania referens (metr. 0,60 X 0,40)
 sociis omnibus qui novum unum acquisiverint
 gratuito donatur.